

והיה עקב תשמעון. מירש"י ז"ל מצוח שאדם
 דש בעקביו תשמעון. להבין לשון ד"שה
 שלא יפול כי אם על המוציא המאכל מתוך
 קליפתו. נראה לי כי בא לרמז על מה שהרבה
 אנשים מקלי הדעת יגורר אומר על כמה מצוח
 כי אמנם החיוב לקיימן אך לא בכל פרטותיהן

והקדוקיהן באמרם שהם אך קליפה להמצוח
 הם לא יחפצו רק בתעיקר. אך לא באלה חלק
 ירא ה' אמתיו, וכבר אמרו חז"ל (בי"מ עו, א)
 כל המשנה ידו על התחתונה, ואנו מאמינים כי
 כל המצוח הנאמר בתורתנו הקדושה שבכתב
 ושבעל פה הכל פרי תאוה לעינים וטוב למאכל
 אין בהם קליפה ומוץ וצרכים אנו לקיים כולה,
 וזה שאמר אם תקיים בשלימות גם אלה המצוח
 אשר האדם רגיל לדושם תחילה בעקביו, אוי
 זשמר היא לך את הברית וכו' ואהבך וברכך,
 דו"ק.

והיה עקב תשמעון (3) יצא

מפרש רש"י אם המצוח קלות שאדם דש בעקביו תשמעון. כתב
 בדעת זקנים יש תמהים וכי יש מצוח שאדם דש בעקביו... אולי
 הכוונה למצוח ציצית שאדם גורר אחריו כמנהג העולם. אמנם שמעתי
 שכל המגרר ציציתו עליו הכתוב אומר וטאטא תיה במטאטא השמד,
 אלא משליכן על כתף ונוטלן ביד. וכן נפסק בשו"ע (או"ח כא, ד) יש
 לזיזהר כשאדם לובש טלית שלא יגרור ציציתו.
 מרן הבית ישראל כשהיה רואה אחד שגורר ציציתו על הארץ,
 היה מעיר לו ואומר יהיה עקב תשמעון.

בהזדמנות זו יש להזהיר ביותר שבשעת הנחת התפילין ובחליצתן
 לא יפלו הרצועות על הארץ, וכל שכן שלא יגררם על הארץ. שהרי
 חוטי הציצית שהם חפץ מצוח בלבד, אמרו שהגורר חוטי הציצית
 עליו נאמר וטאטא תיה במטאטא השמד, עאכו"כ ברצועות שהם
 תשמיש קדושה.

בספר מי הים ד"ת מהצדיק רי"מ מגוסטינין מביא (עמ' יא): רגיל
 היה להזהיר מאד את הנערים שהגיעו לגיל בר מצוח שלא לזרוק את
 הרצועות לארץ. ופעם היה אצלו בנו של רבו הקדוש, ואחר התפילה
 אמר לו כי ראוי היה לעשות סעודה גדולה שיסעדו ביחד, אך באשר
 ראה שהפיל הרצועות לארץ, אי אפשר לו עוד לאכול עמו.

הרה"צ רבי משה בצלאל אלטר זצ"ל הבחין בבחור שלא נוזהר
 לכל יפלו הרצועות על הארץ, רץ אליו הרים את הרצועות ונשקם,
 והעיר לו במתק לשונו בנעימות וכן: בתוריל, הרי רצועות של
 תפילין הינן הלכה למשה מסיני, אנה השתדל לכל יפלו לארץ.

בספר אמרי יושר מביא שהחזון איש היה מקפיד על זה מאד
 ובהליכות שלמה (פ"ד הערה 111) מובא שהגרשו"א בימי זקנות
 כשהבחין ממרחק ברצועותיו של בחור אי שנשרכים על הרצפה, ניגם
 עד מקומו והרימם בעצמו.

ויב. ודדה עקב תשמעון וגו'. לליד אומרם וכו' מכ וכו',
 אם בשמיעה. שכו' אומר בסמך, לא כיו לריך
 לומר אלא עקב תשמעון ושמו, ומכ לריך בחיבה וכו', עוד
 לליד אומרם עקב ולא אמר אם תשמעון כדרך אומרם (ויקרא
 כ"ו ג') אם בתקופי, ורז"ל דרשו (תנחומא) אם מלוח שאדם
 דש בעקביו תשמעון, חכ דרך דרש. ויפתח על דרך אומרם
 ז"ל (ב"ר מ"ב) אין וכו' אלא שמחה, וכו' ארון הכניאים
 בא נטעם דבריו לבעיר צמוסר נעים כי אין לאדם לשמוח
 אלא כשישמור לעשות כל אשר נזכר כי לעשות לו ישמח לבו
 ויגל כבודו. חבל כל עוד שיחוש שחסר אהם מכל מלוח כי בין
 מלוח לא תעשה בין מלוח עשה עליו אמר שלמה (קבלה צ')
 בשמחה וכו' עושה, וכו' אומרם וכו' שמחה פה כי עקב
 תשמעון פ"י עקב הוא סוף והכלית ג). כדרך שמלינו שיחממו
 חז"ל כלשון זה בלשון המשנה (סוטה מ"ט) בעקבות משיח וכו'
 כי בגמר זמן ביחא יקרא עקבות, כמו כן אמר עקב תשמעון
 אה המשפטים והמרתם ופיהתם ג) אז כוא זמן בשמחה וכל
 שלא כגיש לזכר אין לו מקום לשמחה, וכמאמר חסידו ישראל

(סוטה בלכות פ"ד ט' בפרשת) שפרשם אכלו כלנו וכלנו
 צפניו, כי אין נכון לשמוח מי שכו' פחיד לעמוד בצרכו וכלימה
 לפני מלך גדול ואל"ל מי שמחוייב ראשו למלך, וכפ"י שיעור
 עקב כוא סוף שמיטת כל המשפטים. עוד נתכון לומר שאין
 שמחה לאיש אלא בסוף השמיטה, וכל עוד שלא גמר אדם
 עבודתו ד) לא יאמן בלדקות מעשיו פ"ד אומרם (איוב פ"ו)
 כן בקדושתו לא יאמן. עוד נתכון שריך שילמד הכוונה
 בשמחה ולא בצפזפון כי דברי תורה אסורים לאכלה (יריד
 שפ"ד). עוד רמז על דרך אומרם (תכלית י"ב) עקדי כי ישרים
 משמחי לב, וכו' אומרם וכו' בשמחה פה כי עקב תשמעון,
 ופ"י עקב שכן עסק הכוונה בשמחה, וכו' מה שרמז הכוונה
 באומרם (אבות פ"ד) מלוח גוררם מלוח וכו' ששכר מלוח מלוח
 שכיח בשמחה, עוד רמז למח שאמרם בספר באוכר (ח"ג רי"ג)
 ח"ל דליה חזוניה קמי קב"ה כשפחל דישראל משדלי באורייתא,
 וכו' אומרם וכו' פה שמחה כלליה למלח עולם וכשכוח
 שמח כל העולם בשמחה וששח עקב תשמעון וגו'. ורמז בחיבה

ואכלת ושבעת וברכת את ה' אלהיך על הארץ
 המזבה אשר נתן לך השמר לך פן
 תשכח את ה' אלהיך ביאר ק"ו בעל חתם סופר
 זצ"ל כי בברכת המזון אנו מודים לה' על
 ארץ חמדה טובה ברית ותורה, והענין כי לולא
 ברית ותורה מה בצע בארץ ומוזו, אך מי
 שמברך על הארץ לבד נראה שעושה מזה עיקר
 ותורת ה' ישליך אחרי גו', לזה אמר הכתוב
 אם תאכל ותשבע ותברך ה' על הארץ הטובה
 ואתה עושה מזה עיקר שוב עלול אתה לשכוח
 תכליתך האמתית פה עלי אדמות על כן השמר
 לך פן תשכח את ה"א, עיין בתורת משה.
 ונראה ביצוב בתשוב (משלי כה, ט) מסיר אזנו
 משמוע תורה גם תפלתו תועבה, כי באמת אין
 הצדקה לאדם לזעוק את פני המלך תו לי
 פרנסה עושר וברכה, אך אם כוונתו שעל ידי
 כך יוכל לילך בדרך התורה לית לו בה, אך
 מסיר אזנו משמוע תורה אם כן גם תפלתו
 שמבקש על צרכיו הוא תועבה כי יבקש הב
 הב ככלבא, אם לא כי ממנו יקח לעבד את ה',
 וכמו שפירשתי בפרשת מטות אך את הזהב
 ואת הכסף כל אשר יבוא באש תעבירו באש
 וטהר עיי"ש.

קטן שאכל והגדיל ועדיין לא נתעכל המזון במעיו

יאוכלת ושבעת וברכת את ה' אלוקיך" (ת. י)

בהגותו לשולחן-ערוך, מביא הגאון רבי עקיבא איגר ספק הילכתי מעניין: קטן שאכל פת ביום האחרון של שנתו חשתיס'עשר, לעת ערב קודם הלילה, ובתחילת הלילה, כאשר כבר נעשה גדול, עדיין לא נתעכל המזון במעיו - האם מתחייב בברכת המזון מדאורייתא, כיוון שעתה הוא כבר גדול ובמעיו יש מזון שעדיין לא נתעכל, או שמא מאחר והאכילה היתה בעודו בקטנותו, אינו חייב בברכת המזון מדאורייתא, אלא רק מדרבנן, ככל קטן?

מספק זה, נגזר ספק נוסף: אם נסיק שחיובו הוא מדאורייתא, יהיה עלינו לברר מה יהיה הדין אם בירך ברכת המזון קודם הלילה, האם ברכה זו, שבירך כאשר עוד היה קטן, יכולה לפטור את חיובו הנוכחי, שהוא מדאורייתא?

רבי עקיבא איגר מוסיף, שהראה לו חתנו הרב ר' שמואל (הלא הוא הגאון רבי שמואל סגל בירנבוים, מגדולי חכמי דובנא ובעל "מעשה חושב"), שכעין זה הסתפק הגאון בעל "תכמת אדם", לגבי אדם שאכל באשר היה אונן, ונקבר המת קודם שנתעכל המזון - האם צריך לברך? אולם רבי עקיבא איגר מחלק בין האונן, שחיובו נמשך מתחילת האכילה ועד לאחר העיכול, אלא שבזמן האנינות, שאז היה עוסק במצוה, פטור מלברך, ואם כן יש מקום לומר שמיד כאשר גמר את המצוה צריך לברך ברכת המזון, אבל לגבי קטן, הנדון הוא כאשר בזמן האכילה הגברא בעצמותו לא היה בר חיובא, ואם כן יש מקום לומר שלעולם אינו מתחייב בברכת המזון מדאורייתא? והוא נשאר ב"צריך עיון" לדינא.

גם הגאון בעל "כתב סופר" בתשובותיו (אורח חיים, סימן לא) הסתפק בזה, וצדדי הספק שלו הם: האם אכילתו צריכה להיות בזמן חיוב, או שמא די בכך שהוא שבע בזמן שבא לידי חיוב?

ואילו הגאון רבי צבי פסח פראנק, רבה של ירושלים, הסתפק באופן אחר: מי שאכל כזית ויותר בשעה שלא היה בר חיובא, ועדיין לא נעשה שבע באכילה זו, ולאחר שנעשה בר חיובא, הוסיף לאכול עוד כזית ונעשה שבע - מה דינו? האם העיקר תלוי בשיעור אכילת שביעה, ולפי זה לא יתחייב, שהרי לכשנעשה בר חיובא לא אכל כדי שיעור שביעה, אבל אם העיקר הוא שיהיה שבע לאחר אכילתו, נצטרך לומר שהתחייב ברכה, שהרי לכשנעשה בר חיובא אכל כזית ונעשה בו שבע?

והוא מוכיח מכך שרבי עקיבא איגר וה"כתב סופר" לא הסתפקו אלא בכגון שלא אכל כלום לאחר שבא לידי חיוב, שכנראה הם שסברו שבאופן שלאחר שבא לידי חיוב אכל כזית ודאי שהתחייב בברכת המזון מן התורה, שהרי לאחר אכילה זו נעשה שבע!

הגהות רעיקא לשרע - אורח חיים, סימן קפו; שו"ת יכתב סופר" - אורח חיים, סימן לא; "הדרת קודש" - על ענייני כר' מצוה, תפילין וקטן - סימן י

(6) חיטוף

כשרשי המצוה - הקדמה: הלא הנדתי לך בני במה שקרבם. כי לשם קרוף הוא כל-הקבד וההוד וכל-הטוב וכל-החכמה וכל-היכלת וכל-ההקדמה ודברי בן-אדם וכל-מצוה. אם טוב ואם רע - לא יוסיף ולא יגרע, על פן צריך אמה להבחין כי באמרנו תמיד בברכות. קרוף אמה השם או יתברך - אין המשמעות לפי הדומה, להוסיף ברכה במי שאיננו צריך לשום תוספת חלילה. כי הוא הארון על הכל ועל הברכות. הוא מתפשט אותן ומציאן מאין. ומשישע מהן שפע רב באשר יתנה שם רצונו הטוב. על פן, צריכין לנו לספס פנות הענין מהו. ולא נוציא ופנינו במה-שקדשקו בו תמיד מקלי הנהגה בו לכל. נאני המעורר. אין מהשקתי שישגיג שקלי אפלו קטפה מן הים באמתת הענין. כי קרר הגד לי ושמצמי מפי חקמים. כי יש בברכים אלה, יסודות חוקים וסודות נפלאים. יודעים חכמי התורה למליציהם קשהם נבונים וקשרים וקבל-מצויהם נאים. אכל רב חפצי להשיג בנה קצת-טעם - ושיאני לברר בו. ואולי היתה טובה השתיקה אכל התקנה. תקלקל השוקה. ידוע הדבר ומפרסם. כי השם קרוף הוא - סופל כל-הנמצא וברא הקדש והשליטו על-הארץ ועל-כל-אשר בה. וממדותיו קרוף הוא. שהוא רב חסד והוא חפץ בטובת בריותיו. ורוצה להיתן (= שיתן) ראויין ונבאין לקבל טובה מאתו ונה באמת משלמותו קרוף הוא. כי לא יברא שלם בטובה. רק מי שהוא מיטיב לאחריים ויקחו. אין ספק בזה לכל-בן-דעת. ואמר הקדמה זו שידענו בחיוב מרב שלמות טובו שחפצו לקריק עלינו מברכתו. נאמר ששנין הברכה שאנו

אומרים לפנינו-איננו. רק (= ולא) הברכה לעורר נפשנו בדברי פינו כי הוא ה-מברך. ו-מברך - יכלל כל-הטובות; ומתוך התעוררות הטוב הנה גנפשו ויחוד מחשבתנו להודות אליו שקל הטובות כלולות בו והוא המלך עליהם לשלחם על-כל-אשר יחפץ - אנו זוכים במצוה הטוב הנה להמשיך עלינו מברכותיה ואמר הברכה והודאה זו לפנינו. אנו מבקשים ממנו מה שאנו צריכים: דעת, או סליחה לעונותינו, או רפואה, או עשר וכל-דבר וכן אחר הבקשה ממנו. אנו חוזרים ומודים אליו בזה לומר, כי ממנו יבוא אלינו. ונהו פתיחה נחמיה של ברכות. מן נחשב קצבד שנשל פרס (= קצת מונו) מרבו והולך לו בלא רשות במתנגב. ונמצא לפי הנחת טעם זה. שיהיה. קרוף - תאר. כלומר: הודאה עליו כי הוא כולל כל-הברכות ובלשון יתברך שאנו מוכירין תמיד שהוא מהתפעל נאמר. ששכנה בו שאנחנו מתחננין אליו. שיהי רצון מלפניו לסבב לב בריותיו להיות נכון לפניו שידו הכל אליו ובו יתהלל ונהו פרוש יתברך. כלומר: יהי רצון מלפניה שקל-בני העולם יהיו מייחסים הברכה אליך. ומודים כי ממך תתפשט בכל; ועם הוצאת הכל בזה - תנוח ברכתו בעולם. וישלם חפצו. שהוא חפץ להטיב. כמו שאמרנו ומשלים החפץ - מקלית כל-המבקש. ונהה מצאנו קצת טעם אף בלשון יתברך המתמיה ומן הפרוש (כא: הנרש) הנה. הוא מה-שאמר וקרום לברכה (במחמת סו ג) שהקדוש-ברוך-הוא מתאנה לתפלתן של צדיקים. רצונם לומר, שחפצו שיצשו פעלה שיוכו בה לפניו ומשיכו עליהם

(7) פ

מטובו. כי חפץ חסד הוא. ולתת עליהם מברכתו מרב שלמותו. כמו שקתוב; ונהו השרש הגדול לכל-אשר-יצשה האדם טוב בעולם הנה. שנהו שקרו מאת השם שמשלים חפצו. באשר הוא רוצה בטובתן של בריות. ומן השרש הנה שאמרתי שהקדמת. קרוף. הוא הודאה לפניו על הברכות שנתן לו. ושצריך להודות אליו בזה בתחלת השאלה ובסופה. לכל זה קצבד שנשל פרס מאת רבו והלך בלא רשות - יצאי לפי דעתי החלוקין שקדעו לנו נבוחנו וקרום לברכה

ואפן וארד מן ההר והחר בער באש ושני לוחות הברית על שתי ידי
(ט, טו)

שמע ישראל אלה עובר היום את
הירדן וכו'. עד סוף הפרשה.
יתבאר עפ"י משל איש אחד הי אשר עסק
במלאכת עיבוד עורות, ויהי היום, נסע לעיר
פעטערבורג למכור העורות, והי סיבה אחת
שחביריו עוסקי אומנתו עשו קנוניא ביניהם
והעלו המקה של העורות, והרוויח לערך
שבעים ר"כ, ואח"כ לימים מועטים נסע
עוד פעם, והי סיבה אחרת להרווחתו שהמלך
הוצרך לקנות עורות הרבה, והרויח ג"כ
הרבה, ואח"כ נסע עוד פעם, והרויח ג"כ
הרבה שהי שריפה גדולה במקום א', והוצרך
לשרות, והרוויח ג"כ. כך הי עד חמשה
פעמים, והרוויח לערך שלשת אלפים ר"כ
בשנה אחת, ואם נבוא לחשוב ולעיין בכמות
ההרווחה, לא נאמר שזה מהדברים הגדולים
בעולם אשר לא הוא מטבע העולם, רק
נאמר בוודאי שזה טבעי הוא, ולא דבר חדש
הוא, אך אם יאמר אחד לזה האיש בתחילת
השנה, שירויח בזה השנה הסך הנ"ל, בוודאי
יהי חידוש גדול, וכמאמר הגמרא הק' (ביצה
ט"ז) כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה,
וזה אינו יכול לאמר שהוא טבעי, כך זה
ג"כ שהקב"ה אמר לישראל, בהיותם במדבר,
שיכנסו לא"י, ויכבשו לי"א מלכים גדולים
ועצומים, עם גדול זרם בני ענקים, בוודאי
זה גם גדול וחידוש גדול, ואם לא אמר
הקב"ה זה, מתחילה לישראל, ויכנסו לא"י,
ויכבשו לי"א מלכים, ממילא, אזי לא יהיה
חידוש גדול וגם גדול, ויכולים לומר שבוודאי
טבעי הוא, שכבשו אותם במלחמה, ומה
נעים עתה המשכת הפסוקים כי יכול להיות
ח"ו, שיטעו ישראל, ויאמרו כי זה טבע
הוא לגמרי, ואין הנס גדול כמו גסי מצרים,
ונסים אשר היו במדבר, ובפרט שמשנה
רבינו ע"ה לא יכנס לא"י, והם יכבשו
המלחמה, בחרב וכידון, בוודאי יכולים
לסעות, לכך אמר הקב"ה להם מקודם, שאל
יחשבו שהוא טבע לגמרי ח"ו, וזהו שאמר
וידעת היום כי ה' אליך הוא העובר לפניך
וכו' הוא, ישמידם, והוא יבניעם לפניך וכו'
ודר"ק.

ולמה צריך משה להגיד להם שההר בער באש כעת שירד ושבר
הלוחות ומאי איכפת להם בזה והוסיף הספורנו ע"ז הפסוק עד שהמלך
במסכו והיינו דוהו תביעה נוראה דעוד המלך במסכו ואתם כבר רוקדים
לעגל ויובן ע"פ מה ששמעתי בשם המשגיח דמיו הק' ר' ירוחם זצ"ל
דעמד על מה שנאמר קום רד מהר בזה... סרו מהר מן הדרך וכו' והקשה
מה זה חשוב אם סרו לאט או מהר ולמה חזר הכתוב על מהר ופינש הוא
ז"ל דוהו חלק מעצם התביעה דמיו סיון עד י"ז תמוז רק מ' יום ואם
עמדו במעמד הנשגב והנורא של מעמד הר סיני ושמעו קול השם מתוך
קולות ולפידים ואש איך יתכן דרק מ' יום אח"ז יעבדו כבר לעגל אין זה
אלא חסרון בעצם קבלתם ולכחחילה דאיגלאי למפרע דלא קבלו באמת
ובתם לכב והדברים בוקעים עמוק ללב דאם יושבים בדביקות בסעודה
שלישית עת רעוא דרעוויין ורק לאחר שעה קלה כבר חלף עבר הרושם
בהסתוככות בשוק זה מראה שלא הי' בעצם בתמימות - וזהו עני'
שוהים שעה אחת לאחר התפלה ג"כ וזהו וההר בער באש כנ"ל.

(10) ירוחם

ומלתם את ערלת לבבכם (י, טז) - הסמ"ק בס' המצוות סי' ט' כתב:
למול ערלת לב שנאמר ומלתם את ערלת לבבכם, פי' לאהוב התוכחות ולאהוב
מי שיוכיחנו, וגם שהע"ה כתב בספרו הוכח לחכם ויאהבך. ובמצוה זו יש לאו
שנאמר וערפכם לא תקשו ערו" עכ"ל. הנה מפורש בי קשיות עורף פירושו הוא
מי שאינו עומד להתלמד, ולכן ישנא בעומק לבבו המוכיח לו, ולכן נקרא שתא
תוכחות, ורחוק הוא מתשובה, ועל כן חייבה לנו התורה לאהוב המוכיח, ולמול
ערלת הלב של שנאה וקפידה, שמחרת שנאה יתירה למוכיח, שעל ידי זה
יתרחק ח"ו מתשובה, והתורה האוהבת לבניה יועצת לנו למול את הערלה הלזו,
ויתקרב לאהבת התוכחה ולהתלמדות ושב ורפא לו.
והנה כבר הראינו (במאמר אהבת התוכחה) פסוקים מפורשים כפי העגל, כי
לא היה מקפיד כ"כ הקב"ה על עון הגדול של העגל אם לא היה בהם מדת קשה
עורף, פי' - כיון שהיו ראויים לתשובה, ואין חמור עם בקשת המחילה,
כש"כ בעל חיה"ל (בשער התשובה פ"ז). אמנם קושי העורף גרם שישאר חומר
העון בתקפו - לכלותם כרע ח"ו, לולא משה עמד בפרץ. ואעפ"כ לא אהני
לגמרי, דהרי חזרה וזהמת הנחש. וגם פרקו מהם ב' הכתרים שקבלו כנגד נעשה
ונשמע (שבת פת.). והכל בשביל קשיות עורף, שאינם עומדים להתלמד, ועיקר
מה שהקב"ה אוהב, הוא זה העומד להתלמד, וכענין שאמרנו פעם על הפסוק
(משלי י, יב), על כל פשעים תכסה אהבה - זו אהבה של תורה.
ובזה יבואר לנו אמרם ז"ל (יומא ט'): "מקדש ראשון מפני מה חרב מפני
שהיה שם ע"ז, ג"ע, ש"ד וכו' וכו' אבל מקדש שני שהיו עוסקים בתורה
ובמצוות ובגמ"ח מפני מה חרב, מפני שהיתה בהם שנאת חנם, ללמדך ששקולה
שנאת חנם כנגד ע"ז, ג"ע, וש"ד".
הענין מבהיל מאוד. חדא, דור צדיקים כמותם, תלמידי חכמים באמת,
נאמר עוסקים בתורה ובמצוות ובגמ"ח, והנה במצוות הלא נכלל כל המדות גם
כן, שהלא זה יסוד התורה, כידוע וכמובא בס' שעו הקדושה לר"ח ויטל ז"ל,
ועכ"ז לא הסתירו חז"ל לכתוב עליהם דבר גדול כזה. ואין ספק כי לא היה שנאה
חנה כפשוטה, כיון שהקדימו לומר עליהם שעסקו בתורה ובמצוות וכו"ל, ועל
כרחו לומר רק שלא היו נקיים מזה העון, ומבהיל מאוד עיקר הקושיא, למה
חמור ל"ת לבד, מג' עבירות החמורות, חייבי מיתות כ"ד? אבל ענין הדבר כן
הוא.

(11)
pe

הנה שם בגמ' אמרו: ראשונים שנתגלה עונם נתגלה קצם, אחרונים שלא נתגלה עונם לא נתגלה קצם פי' ראשונים אע"ג שעברו עבירות חמורות, אבל מפני חומרתם של העבירות, וגם מפני שרשי האמונה שהיה בהם, אע"ג שעברו ע"ז וכו', זה היה מפני תוקף היצה"ר שהיה אז בזה, כידוע מאז"ל (סנהדרין קב:)
 "אלו היות התם בשפולי גלימא הוית נקיטא", אבל נקוטתם היה בעומק לבם על זה, ובוחרן לכבות ידע כי הם קרובים לחשובה, ונתגלה עונם, פי' שהיה חטאתם נגדם תמיד בעומק הלב, והיו קרובים לחשובה, וכנאמר (מלכים א' כא, כט) "הראית כי נכנע אחאב וגו'", ועל כן נתגלה קצם. משא"כ מקדש שני, שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובמדות, ורק נקיות המדה של "לא תשנא" לא היתה בהם, ועל כן לא היה יכול להיות נקוטתם כ"כ בפניהם, כי היה מטעה אותם עסקם בתורה ובמצוות ובמדות, שלא ידאגו כל כך - לפי ערכם - על חסרון הנקיות. וכבר כתב בעל חוה"ל (שער התשובה פ"ז) שאין קטנות בריבוי כפילות העבירה כנאמר (ישעיה ה, יח) "הוי מושכי העון וגו' וכעבות עגלה חטאתם". ואם כן לא נתגלה עונם נגד פניהם כ"כ, והיו רחוקים מחשובה בזה לפי ערכם הרם, ועל כן לא נתגלה קצם.

6

11

זה מבהיל מאוד אף רק להגיד ולדבר זאת, ואלמלא תלמוד ערוך הוא אסור לנו לדבר דברים בעלמא כאלה. ואם כן מה נאמר ומה נדבר אנשים כערכי הפחות והנבזה, מלאים עונות ופשעים, חמורות וכ"ש קלות, לב אבן, מטומטם בעבירות קלות וחמורות, אהה! ועל כולם - רחוקים מתשובה ר"ל, ואם על עבירה קלה, נקיות של שנאת חנם, נחתם גו"ד כ"כ בחמה שפוכה - כי לפי ערכם הרם היו רחוקים מתשובה, מה נאמר אנחנו, על עבירות חמורות, ורחוקים, ר"ל, אנחנו מהתשובה לעת עתה, ומכ"ש קלות, ומה תקות החיים לאדם הרחוק ר"ל מתשובה, והדין האיום ונורא יגדל בכל רגע ורגע ר"ל. על כן אם חיים אנו חפצים, נשתדל בכל עון, להיזק עומדים להתלמד תמיד בעומק לבבנו, ונהיו קרוב לחשובה, ושב ורפא לו. (חומ"א, טו).

16

21

(4)